

MIKLÓS PÉTER

A SZŐREGI TEMPLOM KÉTSZÁZ ÉVE

MIKLÓS PÉTER

A SZŐREGI TEMPLOM KÉTSZÁZ ÉVE

MIKLÓS PÉTER

A szőregi templom
kétszáz éve

Bálint Sándor Szellemi Örökségéért Alapítvány

Szeged

2016

© Miklós Péter, 2016

ISBN 978-615-80266-6-6

Kiadta a Bálint Sándor Szellemi Örökségéért Alapítvány
6724 Szeged, Bálint Sándor u. 18/B. I/2.

Felelős kiadó: Dr. Miklós Péter

Megjelent 2016-ben, Szegeden

Nyomás és kötés: s-Paw Nyomda Bt.

6794 Üllés, Bem József u. 7.

Felelős vezető: Szabó Erik

Tartalom

Ajánlás (<i>Rózsavölgyi József</i>)	7
Előszó (<i>Nagy Róbert</i>)	9
Bevezetés	11
Szent Fülöp és Szent Katalin oltalmában	13
Templomépítés kétszáz éve	17
Pusztítás és újjáépítés	21
Megszállók és megszállások	31
A kétszáz éves szőregi templom	39
plébánosai	39
A kétszáz éves szőregi templom jelesebb káplánjai	43
Források, felhasznált irodalom	45
Függelék	47
Szőregi imádságok (<i>Polner Zoltán összeállítása</i>)	47
Képek, dokumentumok	57
Szőreg új történelmi szobrai (2012–2016)	63

Ajánlás

Szőreg immár több mint négy évtizede Szeged város része. A városrész – az egykori önálló község – lakói azonban mind a mai napig őrzik sajátos identitásukat és szőregi hagyományait. Az egykoron szerbek által újraalapított falu arculatához a szerb ortodox templom éppúgy hozzátartozik, mint a magyar katolikusok istentiszteleti helye. A kétszáz évvel ezelőtt fölszentelt templom a szőregi katolikus közösség nemzedékei sorsának és életének tanúja, hiszen több ezer keresztelőnek, esküvőnek, gyászszertartásnak adtak otthont a falai. A templom ugyanakkor a szőregiek közösségi felelősségvállalásának és összetartozásának is a jelképe. Az elmúlt két évszázadban többször megrongálódott épületet ugyanis az itt élők összefogása, áldozathozatala és közös munkája építette újjá.

Szőreg katolikus hagyományaiban nagy szerepe van az európai híró folkloristának és tudós néprajzkutatónak, Kálmány Lajosnak, aki 1882 és 1885 között szolgált a faluban katolikus segédlelkészként. Éppen ezért minden évben – a magyar kultúra napja környékén – a Szőregi Baráti Kör tagjai megemlékeznek róla és a magyar népi hagyományvilág értékeit megőrkítő munkásságáról. Ezeknek a megemlékezéseknek rendszeres előadója Miklós Péter történész barátom, akit eddigi – a szeged-csanádi egyházmegye történetét vizsgáló – kutatásai és szakmai munkássága ismeretében kértem föl ennek a könyvnek az összeállítására.

Nagy szeretettel ajánlom ezt a kötetet minden szőreginek, s minden Szőreg múltja és jelene iránt érdeklődőnek!

Rózsavölgyi József
önkormányzati képviselő
Szeged Megyei Jogú Város Közgyűlése

Előszó

Nagy megtiszteltetés és öröm számomra az *A szőregi templom kétszáz éve* című könyvhöz rövid előszót írni. Megtiszteltetés, mert a szőregi katolicizmus múltjának olyan jeles személyeiről olvashatunk a következő lapokon, mint Radics Pál, Henny Ferenc, vagy Szalma József plébános atyák, vagy éppen a tudós néprajzkutató, az itt egykoron káplánként szolgáló Kálmány Lajos.

Ugyanakkor öröm is, hiszen ilyen jellegű egyháztörténeti összefoglalás még nem készült a szőregi templomról.

A katolikus egyház szőregi történetéhez a középkori monostor szerzeteseinek története éppúgy hozzátartozik, mint az 1848/49-es forradalom és szabadságharc időszaka, vagy éppen a szovjet megszállás szörnyű napjai.

Ebből a kötetből a két évszázados szőregi templom múltja – építésének és följújtásainak históriája – mellett a helyi katolikus közösség mindennapjaiba is bepillantást nyerhetünk. Ezekből a múltbéli pillanatokból és eseményekből – legyen a végük akár siker, akár kudarccsal – erőt és példát meríthetünk napjainkban is, amelyek megerősíthetnek minket hitünkben és vallásos elköteleződésünkben.

Mindezen gondolatok jegyében ajánlom Miklós Péter történész könyvét az olvasók figyelmébe, s kérem a szőregi hívekre és minden jóakarátú emberre a Történelem Ura bőséges áldását!

*Nagy Róbert
plébános*

Bevezetés

Szőreg – mint arról régészeti leletek sora tanúskodik – régóta lakott hely. A magyar államiság és keresztény egyházszervezet kialakításával párhuzamosan a településen lelki és közigazgatási központ – monostor és hiteleshely – működött. A Szent Fülöp-monostor a tizenharmadik század végi kun háborúk során ugyan elenyészett, de a szőregi plébániatemplom egészen a török időkig – a tizenhatodik századig – fennállt.

A tizennyolcadik században Szőreg a Temesi Bánság része volt, s ortodox vallású szerbekkel népesítették be, majd 1746-ban önálló községgé nyilvánították. A falu copf klasszicista stílusú szerb temploma 1779 és 1785 között épült. A szőregi uradalmat 1783 márciusában (1781-től kezdődően) bérbbe vette Szeged szabad királyi város, amely jogviszony egészen 1831-ig tartott.

Szőreg 1778-tól 1918-ig Torontál vármegye törökkanizsai járásához tartozott. A szerbek és magyarok közötti konfliktusok a faluban is jelentkeztek 1848/49-ben, amikor is a településen több jelentős hadi esemény történt. 1918 novemberétől 1921 augusztusáig szerb megszállás alatt állt a település. 1921-től Csanád–Arad–Torontál közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye egyik községe volt. Az 1920-as években a helyi szerb lakosság jelentős része átköltözött a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság területére (optált). Szőreg 1950-től az akkor új területtel megszervezett Csongrád megye községe, 1973-tól pedig Szeged város egyik városrésze.

* * *

A szőregi templom történetét összefoglaló munkámhoz a legtöbb adatot a *Szőreg és népe* (1977) című tanulmánykötet mellett Péter László *Az ezeréves Szőreg* (2001), valamint Kisházi-Kovács László *A városi kegyura-*

ság Szegeden (a kezdetektől 1950-ig) (2006) című könyvében találtam. Kötetem elsődleges forrásai a Szeged-Csanádi Püspöki Levéltárban őrzött dokumentumok voltak.

Kutatómunkámat Rózsavölgyi József önkormányzati képviselő és Nagy Róbert plébános úr kérésére végeztem. A levéltári anyaggyűjtésben pótolhatatlan és önzetlen segítséget nyújtott Szaplonczay Miklós né levéltárvezető és Tóth Tamás történelmi kutató. Ezúton is köszönöm nekik! Ugyancsak köszönet illeti Polner Zoltán néprajzkutatót, aki az általa Szőregen gyűjtött népi imádságokból egy csokorra való rendelkezésemre bocsátott.

Szent Fülöp és Szent Katalin oltalmában

Szőregen a középkorban több jelentős egyházi intézmény működött. Egyrészt a tizenegyedik századtól volt a településen egy monostor, másrészt – az előbbi pusztulása után – Szőreg népét plébániatemplom is szolgálta. A szőregi monostor a katolikus bencés vagy a keleti ortodox bazilita közösségé lehetett. Karácsonyi Péter a *Szőreg és népe* című kötetben megjelent tanulmányában az utóbbi monasztikus rend mellett tette le a voksát. Mivel közvetlen források nem szólnak erről, föltételezéseit közvetett bizonyítékokra alapozta.¹

Az bizonyos, hogy Szőreg a középkorban közvetlenül a Maros mellett helyezkedett el. A monostor és a falu az egyik fontos dél-alföldi állomása volt az Erdélyből nyugatra és délnyugatra áramló sószállításnak. A település lakói pákászó és halászó életmódot folytattak. A szőregi monostor két apátjának nevét ismerjük: Jácint egy 1239-es oklevélben szerepel, míg Leontiust egy 1247-es dokumentum említi. A szőregi Szent Fülöp-monostor az 1233-as beregi egyezmény szövegében is előfordul: II. András király évente ezer kő sót rendelt ki számára. A szőregi plébános – Ágoston (Augustinus) – az 1333-as pápai tizedjegyzékben szerepelt, mindössze egy garast fizetett. Ebből arra következtethetünk, hogy a szőregi plébánia alacsony jövedelmű intézmény volt a tizenegyedik században. A monostor akkorra már nem működött, azt ugyanis a kunok kifosztották és lerombolták az 1280-as évek elején.²

A középkori szőregiek védőszentje tehát Szent Fülöp apostol volt, Jézus tizenkét tanítványának egyike. Márk, Máté és Lukács evangéliumában csak az apostolok felsorolásakor szerepel a neve, János evangélista ír

1 Karácsonyi Péter: Szőreg középkori története. In: *Szőreg és népe*. Szerk. Hegyi András. Szeged, 1977. 67–88.

2 Karácsonyi Péter: i. m. 74–79.

róla bővebben. Fülöp az utolsó vacsorán a következő kéréssel fordult mes-
teréhez: „Uram, mutasd meg nekünk az Atyát és az elég nekünk.” Jézus
halála és föltámadása után a görögök körében térített. Frigia fővárosában,
Hieropoliszban hunyt el 80 körül.

Az ősi keresztény hagyomány szerint Szent Fülöpöt Krisztushite mi-
att feszítették keresztre nyolcvanhét éves korában, míg Alexandriai Szent
Kelemen egyházatya úgy vélte, természetes halállal hunyt el idős korában.
Mivel alakja nem a történelmi szerepe, hanem az apostolként betöltött
funkciója miatt maradt fenn, keveset tudunk róla. Ami biztos: többek
között a posztófldolgozók és a kalapkészítők közösségének védőszentje.

Fülöp Szent Jakab apostollal közös május elejei ünnepe a tavasz bekö-
szöntének vidám napja is volt, amit sok helyen májusfa állításával ülték
meg. A nagyszerű szegedi néprajztudósnál, Bálint Sándornál olvashatjuk,
hogy a Jász-Nagykun-Szolnok megyei „Nagykörű jámbor öregasszonyai
a század elején úgy beszéltek, hogy a májfa azokra az időkre emlékeztet,
amikor a hetvenkét tanítvány tanítani járt. Volt köztük egy szentéletű
lány is, de mégsem hitték el róla, hogy ártatlan tőlük. Mint mondogatták
az emberek: elhiszik, ha a földbe szúrt száraz fa reggelre kizöldül. A fa
azonban május hajnalára kihajtott.” A kiváló pap és folklorista Kálmány
Lajos szőregi segédlelkész korában jegyezte föl, hogy a fülfájáson segít a
Szent Fülöp és Jakab napján köpült vaj.³

Szőreg középkori monostorának Szent Fülöp volt a patrónusa. A ku-
nok által a tizenharmadik század harmadik harmadában elpusztított mo-
noster első okleveles említése (*Monasterii Sancti Philippi*) 1192-ből való.
A szőregi Apátság utcában található maradványok azonban nem ebből,
hanem az ugyancsak Fülöp apostol oltalmába ajánlott – először 1333-ban
említett és a tizenhatodik században elenyészett – szőregi plébániatemp-
lomból maradtak ránk. A középkori szőregi katolikusok tehát minden
évben május elején megünnepelték Szent Fülöp napját. Példájukat ko-
runkban is követjük.

Szőreg katolikus templomának és népének védőszentje napjainkban
– immár kétszáz éve – Szent Katalin. Az ókorban élt keresztény vértanú-

3 Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium. 1. köt. Budapest, 1977. 329–334.

ról kevés hiteles történeti forrás áll rendelkezésünkre. Legendája szerint a keresztény vallás védelmében vitázott pogány bölcselőkkel, majd hitbéli hajthatatlansága és a szüzességhez való ragaszkodása miatt kínzás és brutális kivégzés – kerékbetörés – várt rá. A hagyomány úgy tartja: Jézus mennyasszonyává fogadta, eljegyezte, s ígéretet tett neki, hogy a Katalinhoz közbejárásért könyörgőket megsegíti.

Alexandriai Szent Katalin a középkorban és az újkorban a legnépszerűbb szentek közé tartozott: ennek bizonyítéka, hogy a Katalin az egyik leggyakoribb női keresztnév az európai kultúrában, s emlékéért számos településnév is őrzi szerte az öreg kontinensen. A régi időkben Katalint – bölcsessége és hitvitázó képessége miatt – a diákok, a tudósok, az egyetemek mellett – vértanúságának eszköze alapján – a bognárok, a kerékgyártók, a molnárok, a fazekasok és a fuvarosok is védőszentjüknek tartották.

Egykoron Szent Katalin volt Szeged városának is az egyik mennyei pártfogója (ez is magyarázhatja, hogy a Szegedről Szőregre települő magyarok őt választották égi oltalmazójuknak), s emléknapja nagy ünnepnek számított a városban. Az 1500-ban itt tartózkodó Zsigmond lengyel herceg például pénzzel jutalmazta az őt Katalin-napi játékkal köszöntő szegedi diákokat.⁴

Két és fél évszázaddal később Deményi László (1710–1761) piarista szerzetes – aki egy időben a szegedi kegyesrendi iskola tanára volt – 1742-ben Nagyszombatban megjelent latin nyelvű szentbeszédgyűjteményében is kiadta a városunkban elmondott Szent Katalin-napi prédikációját. Mint fogalmazott: Szegeden ősi szokás Katalin tiszteletére szentmisét bemutatni és róla hódoló beszédet mondani. Az itteni piaristák később is ápolták a vértanú szűz kultuszát: 1744-ben a szegedi gimnázium diákjai – szintén latinul, *Sponsabo te mihi in fide* címmel – iskoladrámát adtak elő Szent Katalin életéről, s az iskolai vitanapokat is az ő november 25-i ünnepére időzítették. Ez utóbbi egyébként Európa katolikus kollégiumaiban és egyetemein nem számított ritka szokásnak, hiszen a vitatkozás tudománya – *dialectica* – a tananyag része volt.

⁴ Bálint Sándor: Szeged reneszánsz kori műveltsége. Budapest, 1976. 17.

Szent Katalin ünnepe már átvezette a régi katolikusokat az új egyházi évbe, hiszen emléknapja környékén kezdődik a karácsonyi ünnepkör advent első vasárnapjával. November 25. után már hangos mulatságot nem tartottak: a Katalin-napi bállal véget ért az újbortól számított néhány hetes kifsarsangi periódus.

Bálint Sándor kutatásaiból tudjuk, hogy a szegedi kirajzásból való újkígyósiak Szent Katalin napján katalinágat fakasztottak. Meggyfagallyat tettek egy üveg vízbe, majd meleg helyre rakták és vizét többször cserélték. A katalinág karácsony ünnepére kiszökött. Ennek háttérben ősi tavaszidéző rítus állhatott, hiszen az év leghosszabb éjszakáinak és legsötétebb napjainak időszakában a zöldellő és termékeny gally a megújulásba és a fényesség eljövételébe – s ezzel szimbolikusan a Jézusba – vetett hitet is kifejezte. A szintén a szegedi nagytájhoz tartozó Csanádapáca időjárásiregulája: Ha Kata kopog, karácsony lotyog. Azaz, ha Szent Katalin napján fagy van, akkor karácsonyig esős, sáros idő lesz.⁵

5 Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium. 2. köt. Budapest, 1977. 499–505.

Templomépítés kétszáz éve

Halmágyi Pál történész, egykori makói múzeumigazgató az alábbiakat írta a szőregi katolikus templomról a *Csongrád megye építészeti emlékei* című kötetben.

„A falu első katolikus templomát a kincstári igazgatóság ösztönzésére 1752-ben építették föl. E kicsiny, fából épült templom helyén 1816. november 25-én szentelték föl a Vedres István tervei szerint épült mai templomot. A környezetéből jelentősen kiemelkedő löszháton áll, csak úgy mint a tőle keletre található görögkeleti szerb templom. Az egyházi épületek elhelyezkedése megfelel a kétnyelvű község településszerkezetének, amelyet máig megőrzött az utcák elnevezése: Magyar utca, Szerb utca.

A templom építéséhez 240 000 téglát, 188 darab fenyőfát használtak föl. A szőregi uradalom iratai között fennmaradt följegyzésekből ismert Schwörtz János kőművesmester, Müller Antal ácsmester, Németh József asztalos, Mirkovits János, Müller Jakab lakatosok, Ergt Ferenc bádogos, Piller Henrik üveges, Spitzl József tetőfedő, Joó János bútorasztalos, Kerle Gáspár aranyozó-márványozó mester neve.

A megjelenésében egyszerű, sima falú templom előnyös elhelyezkedése miatt mégis megkapó hatású. A bádoggal fődött toronysisak négy-szögletes gúla alakú. A torony alatt nyílik az egyetlen bejárat; fölötte az építkezés befejezésének évszáma található. Az egyhajós templom boltozatát erőteljes oszlopok tartják, s egyben ritmusosan tagolják a falsíkokat. Az enyhe ívvel záródó, fekvő téglalap alakú ablakok magasan, a falsíkok felső harmadában nyílnak. A belül is puritánul egyszerű templomnak szinte egyetlen díszei a színes üveglakok.

A félköríves nyújtott szentélyben balról az Angyali üdvözlés, jobbról Jézus megkeresztelése, a hajó bal oldalán a bejáratról indulva Szent Gel-

lért, Szent Imre, Szent István, jobb oldalon Szent Erzsébet, Szent Margit és Szent László király képét találhatjuk.

A klasszicista keretbe foglalt hatalmas főoltárkép a templom védőszentjének Alexandriai Szent Katalinnak eljegyzését ábrázolja. Festette a pesti Schwarz József 1816-ban. A szentélyt elválasztó diadalíven nagy betűkkel »Dicsőség a magasságban Istennek«, kisebb betűkkel: »és a földön békesség a jóakarátú embereknek« fölírás van. A diadalív egyik oldalán áll a vörös márvány keresztelőmedence, a másik oldalon a korábban sekrestyéből megközelíthető, ma már nem használt szószék található.

A torony alatti karzaton klasszicista orgona áll. A templombelsőt néhány kisebb szobor: Szent Anna, Kis Szent Ferenc, Assisi Szent Ferenc, Szűz Mária, Jézus Szíve és egy kis lourdes-i barlang díszíti.

A főoltárkép előtt Szovánitsek Vencel építette (1816) oltár áll, fából faragott szentségtartó fiúkével. Újabbán készült a nemesen egyszerű, szembe miséző márványoltár.

A templombelső világossárga és fehér meszelést, a külső homlokzat sárga, simított kőporos vakolatot kapott.⁶

Az 1837. évi szőregi plébánián Lonovics József csanádi püspök által tett kánoni látogatás (*canonica visitatio*) alkalmával került följegyzésre, hogy a szőregi dombon 1663-ban építettek egy templomot, amely azonban idővel elromosodott, s helyette 1752-ben egy deszkafalazatú egyházat állítottak, ami olyan volt „mint egy vásárcsarnok”.⁷

A tizennyolcadik században Szőreg a Temesi Bánság része volt⁸, s ortodox vallású szerbekkel népesítették be, majd 1746-ban önálló községgé nyilvánították. A falu copf klasszicista stílusú szerb temploma 1779 és 1785 között épült. A szőregi uradalmat 1783 márciusában (1781-től kezdődően) bérbe vette Szeged szabad királyi város, amely jogviszony

6 Csongrád megye építészeti emlékei. Szerk. Tóth Ferenc. Szeged, 2000. 589–593.

7 Kisházi-Kovács László: A városi kegyuraság Szegeden (a kezdetektől 1850-ig). Budapest, 2006. 269–270.

8 A Temesi Bánságról lásd bővebben: Gulyás László: A Délvidék története. 2. köt. A török kiűzésétől Trianonig. 1683–1920. Szeged, 2012. 34–46.; Kókai Sándor: A Bánság történeti földrajza. 1718–1918. Nyíregyháza, 2010.

egészen 1831-ig tartott. Szőreg 1778-tól 1918-ig Torontál vármegye törökkanizsai járásához tartozott.

A napjainkban is álló szőregi templomot Szeged városa építtette. A szőregi plébánia és templom kegyura ugyan az állam – a Magyar Királyi Kamara – volt, de mivel a szőregi uradalmat az 1783. március 5-én kelt szerződés szerint 1781 és 1831 között – kétszer huszonöt esztendőös időtartamra – Szeged városa bérelte, ezért ebben az időben a kegyúri jogok is a szabad királyi várost illették.

A kegyuraság sajátos jogi képződmény. Gyökerei a középkorban a nemzetségi (családi) monostorokban és templomokban keresendők. A kegyuraság (patronátus) jogokat és kötelezettségeket egyaránt jelentetett. A kegyúrnak – Szőreg esetében egy ideig Szeged városának, de alapvetően a magyar államnak (amit előbb a kamara, majd a kincstár, végül a pénzügyminisztérium képviselt) – jogában állt a kegyurasága alá tartozó plébániák vezetésére a plébános (bizonyos esetekben a káplán, kántor) jelölése (prezentálása). A megyés püspök meghirdette az állást, s a pályázók nála jelentkeztek. Ezután a főpap levelet küldött a kegyúrnak, közölte a (plébánosi vizsga, gyakorlat birtokában) kánonilag alkalmas jelöltek névsorát, sorrendet állítva föl közöttük. A kegyúr kötelessége volt az egyházi épületek (templom, plébánia, temető) építése és fönntartása, valamint a személyzet (plébános, segédlelkész, kántor, harangozó, sekrestyés) tisztaságának ellátása.

A szőregi templom 1811 ősze és 1816 ősze között épült. Első lépésként a régi templomot elbontották, amelynek az alapkövében talált pénzérmét – köztük egy 1687-ből való, VIII. Sándor pápa arcképét viselő kétkrajcárrost – beszolgáltatták a szegedi városi tanácsnak. Az új – napjainkban is álló – templom helyét 1811. november 18-án jelölte ki Müller Sebestyén főbíró, Rózsa András polgármester, Vedres István mérnök és Svertz János kőműves mester. Az alapkövetételre 1811. november 25-én került sor. Az épület tervezője Vedres István, „Szeged Széchenyije” volt.⁹

A templomépítésből a kőműves munkálatokat Svertz János (13 358 forint 51 krajcár értékben), míg az ácsmunkákat Spitzl József végezte.

9 Kisházi-Kovács László: i. m. 270.

1813 júniusában Pichler János szőregi plébános szemrehányó levelet írt a szegedi előljárásának, amelyben hangsúlyozta, hogy szerinte az „újonnan épülő templom ablakai inkább hombárra, mint templomra illenének”. A templomot a szőregi uradalmat bérlő Szeged városa a helyi plébános rendszeres reklamálása és a tulajdonos kincstár állandó sürgetése – aminek alapja az volt, hogy 1806-ban azzal a föltétellel hosszabbították meg újabb huszonöt évre a bérleti szerződést, hogy a város templom készített a szőregieknek – mellett építette.

A szegedi tanács 1816. július 11-i ülésén rendelte meg a főoltárképet Schwarz József „budai piktortól és rajzoló tanítótól”. November 18-án a testület „a templom szentelése napján gyülekező vendégek tartására a város mint földesuraság segedelmet” nyújtott, amikor kimondta, hogy „a városi kincstárból tisztelendő Pichler János plébános úrnak 150 forintok kiolvastatni rendelnek”.¹⁰

A templomot 1816. november 25-én Szent Katalin ünnepén szentelte föl püspöki fölhatalmazással Pálfy Sándor tiszteletbeli kanonok, szeged-palánki plébános, szegedi alesperes.

10 Kisházi-Kovács László: i. m. 273.

Pusztítás és újjáépítés

Az 1816 novemberében fölszentelt szőregi templomra viharos esztendők és évtizedek következtek. A templom az 1848/49. évi magyar forradalom és szabadságharc idején súlyos károkat szenvedett: leégett, s berendezése nagy része elpusztult.

Pichler János szőregi plébános 1838 áprilisában jelentette a csanádi püspöki hatóságnak, hogy Szekfű Terézia adományából a templomban mellékoltár készül Szűz Mária – a Hétfájdalmú Szűz, vagy más néven Fájdalmas Szűzanya – tiszteletére. Miután az egyházmegyei vezetés ezt jóváhagyta és a mellékoltár megépült, a plébános 1838. szeptember 15-én, a Fájdalmas Szűzanya ünnepén megáldotta és használatba vette.¹¹

1848. augusztus 21-én összeírták a szőregi plébánia jövedelmi viszonyait. Ebből kiderült, hogy akkoriban az „anyaegyház” – vagyis Szőreg – katolikus lakosságának a létszáma 1 234 fő volt. A plébánia jövedelme pedig évente 200 forint az uradalomtól, további 400 forint a hívektől stóladíjként, valamint 210 pozsonyi mérő¹² gabona, 4 akó bor, 14 öl fa és 750 mázsa széna (amelyek pénzbeli értékét 968 forintra becsülték). Mindezt a jövedelmet a filiák – Deszk, Újszentiván, Ószentiván, Tértvár, Gyála, Ráckeresztúr – hívei további 120 pozsonyi mérő búzával, 30 pozsonyi mérő kukoricával és 75 mázsa zabbal egészítették ki. A lelkész megélhetéséhez szükséges minden „más egyéb terménybeli cikkek az uradalom által szolgáltatnak ki”. Az összeírás rögzítette, hogy a plébánia „el van látva jó lakással az uradalom által”. Plébános abban az időben Követs András volt.¹³

11 Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár. Egyházközségekre vonatkozó régi iratok. (SZCSPL EVRI) Szőreg, 13.

12 1 pozsonyi mérő = 62,53 liter

13 SZCSPL EVRI Szőreg, 11.

Szőregnél az 1848/49-es magyar forradalom és szabadságharc idején több csatát vívtak. A falu lakossága a tizenkilencedik században ortodox szerbekből és katolikus magyarokból tevődött össze; az együttélést nyelvi és vallási elkülönülés jellemezte. A nemzetiségi ellentétek 1848/49-ben különösen nagy erővel törtek felszínre, a szeptemberi fordulat után Szegeden és a környékbeli falvakban szerbellenes hangulat uralkodott. Ezt tovább erősítette a szerbek fegyveres mozgalma, amelynek célja szabad és politikailag független nemzet létrehozása volt, kiszakadva a magyar államból.¹⁴

Szőregen 1848. október 15-én valóságos pogrom indult a helyi szerbek ellen. Házaikba és templomukba betörték, Szeged történetének „véres vasárnapja” mintegy hatvan – szegedi és szőregi – áldozatot követelt.¹⁵

1849 januárjára a szerb felkelők szinte az egész Bánságot elfoglalták, Todorović tábornok vezetésével. Szőreget és Újszegedet 1849. február 9-én szállták meg, de Hadik Gusztáv ezredes vezetésével a magyar nemzetőrök és honvédek február 11-én Újszegedről, február 13-án pedig Szőregről szorították ki az osztrák-szerb erőket. Ezzel sikerült egy időre megállítani a délvidéki szerb terjeszkedést, ám a falut néhány napon belül ismét megszállták a szerb fegyveresek.

1849. március 15-én a kormány gróf Hadik Gusztáv helyére Perczel Mórt nevezte ki a Szeged és Szabadka környékén összevont csapatok – a későbbi IV. hadtest – parancsnokává. Az új parancsnok célja a szerb felkelők Tisza-Maros szögből való kiszorítása volt. Perczel és hadteste március 22-én visszafoglalta Szőreget, Deszket és Újszentivánt.

1849. augusztus 5-én zajlott a magyar hadtörténetből szőregi csata néven ismert ütközet. Haynau hadai 1849 júliusának legutolsó napjaiban érkeztek Szeged alá; a kormány és a megmaradt képviselőház

14 Az 1848/49-es szerb etnoregionalista törekvésekről lásd bővebben: Gulyás László: Küzdelem a Kárpát-medencéért. Regionalizáció és etnoregionalizmus, avagy a nemzeti és nemzetiségi kérdés területi aspektusai Magyarországon 1690–1914. Budapest, 2012. 62–69.

15 Bíró Csaba: Vérengzés Szőregen és Szegeden. In: Katonák, polgárok, papok 1848/49-ben. Szerk. Döbör András, Jancsák Csaba, Kiss Gábor Ferenc, Nagy Tamás és Zakar Péter. Szeged, 1999. 51–60.

ekkorra már Aradra menekült, Henryk Dembiński fővezér augusztus 1-jén harc nélkül feladta a várost. Augusztus 4-én a császári csapatok átkeltek a Tiszán Újszegedre, majd augusztus 5-én súlyos csapást mértek a taktikailag hibásan visszavonuló magyar főszeregre. Osztrák források alapján a magyarok vesztesége 4–5000 halottra és sebesültre, valamint 3–4000 fogolyra tehető.¹⁶

Kreminger Antal szeged-palánki plébános, alesperes 1849. június 7-én az alábbi jelentést tette a püspöki hivatalnak a szőregi templom és plébánia állapotáról.¹⁷

„Szőreg. A szőregi plebániából csak Gyála és Ráckeresztúr maradt meg. De ezen fiókegyházakban a hívek száma az 500-at meg nem haladja, s kápolna nincsen. Szőreg, az anyaegyház, Deszk, Ószentiván, Újszentiván, Tértvár egészen leégték és eddig lakatlanok. Leégett templom, kápolnák Deszken, s Újszentivánon, és az iskola, pap- és kántor- vagy tanítói házak. – A plébános, mint szava után tudom, az anyakönyveket és jelesebb templomi ékszereit Szegedre hozta és magánál tartja. – A hívek földjeik művelésére ugyan ki mennek, de ott még állandóan nem lakhatnak. – Kövecs András plébános, ki a tűz által igen megkárosodott, a lefolyt évnegyedre egész plébánosi fizetését, mely mondása szerint mintegy 300 pengő forintra megy, megkapta és így a menekültekre kormányilag kitűzött évnegyedi mennyiséget, a 75 pengő forintot, noha ő is a menekültek közé íratott, fel nem vette. Jelenleg Szegeden lakik. – Bokányi József¹⁸, volt segédje Szegedre menekülvén, itt honvéddé lett, más vallásra tért és megházasodott.”¹⁹

Követs András szőregi plébános 1849. június 20-án a föntiekben idézettnél részletesebb beszámolót küldött a temesvári székhelyű csanádi püspöki hivatalnak, amelyből a templom, az iskola és a plébánia

16 Olchváry Ödön: A magyar függetlenségi harc 1848/49-ben a Délvidéken. Budapest, 1902. 127–130. és 142–145.; Szántó Imre: Szeged az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején. Szeged, 1987. 114–119.

17 Vö. Zakar Péter: Kreminger Antal prépost, szegedi alesperes-plébános 1848/49-ben. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica, 133. 117–136.

18 Bokányi József 1820-ban született, 1844-ben szentelték fel. 1847-től volt szőregi káplán. 1849-ben Szegeden honvéddnek állt és megnősült.

19 SZCSPL EVRI Szőreg, 30.

épületének akkori állapota mellett a korabeli közhangulatot is megismerhetjük.²⁰

„Szőreg a parókia anyahelye a múlt február hó 10. napján a rabló szerb csorda által elfoglaltatott. A lakosok egy nagyobb része a Maros jegén át menekülve Szegedre futott, a többi az ellenség által letartóztatván harmadnapra a helység visszafoglalásakor kiszabadított. A visszafoglalás alkalmával, ne hogy az ellenségnek többé menedékhelye légyen; a templom, a paplak, szóval az egész helység a mieink által felgyújtva a lángok martaléka lett. Sejtven már február hó elején a fenyegető veszedelmet, az anyakönyveket, egyházi pénztárat, templomi bútorokat és miseruháknak nagyobb értékű részét Szegedre általvittem. Elűzetvén a környékről, az egész Temesi Bánságból jött szerb rabló csoport, a magyar lakosok azonnal mindnyájan visszatértek és amennyire tehetségük engedte, elégett házaiknak egy részecskéjét befödtek, hogy benne lakhassanak, várván a kormánytól a segedelmet, mely nekik megadatni ígértetett. Eszerint tehát mint hogy szőregi híveim, régi lakhelyüket ismét elfoglalták, az istentiszteletet, a múlt május hó 27-én, azaz pünkösöd napján tartani elkezdtém, melyet Szegedről, naponként magam lovain kirándulva folytatok. Egyházam nagyobb kárai e következők: négy harang, mely Debrecenbe vitetett. A monstrancia²¹ és cibórium²² elrabolatott. Az orgona, tabernákulum, és három oltárkő és más egyéb apróságok özszeromboltattak. Az oltárok, szónokszék és padok épen maradtak. Ideiglenesen kölcsönöztem a szegedi ferencesektől egy portatilit²³, hogy addig is még Temesvár be nem vétetik, szentmise áldozatot tarthassak. Egy tabernákulumot is készíttettem, és a templom ajtait, melyek összezúzottak. megújítani rendeltem oly alku mellet, hogy ha az álladalom a mesternek bérét ki nem fizetné, a templom pénztárából fizetem ki. Óhajtható vol-

20 Vö. Zakar Péter: Csanádi egyházmegyes paphonvédek a szabadságharcban. I. Századok, 2012. 6. sz. 1265–1292.; Zakar Péter: Csanádi egyházmegyes paphonvédek a szabadságharcban. II. Csanádi egyházmegyes tábori lelkészek 1848/49-ben. Századok, 2013. 3. sz. 585–623

21 az Oltáriszentség díszes ünnepi szentségtartója

22 az Eucharisztia őrzésére használt fedett kehely

23 oltárkövet

na, hogy az állam minél előbb fedeztetné be a templomot, nehogy az esőzések által, a boltozatban tetemes kár történjék. – Melynek teljesítését a Kormánybiztos Úr, akinél ez iránt már kétszer voltam, kieszközölni megígérte.”²⁴

1855. szeptember 27-én Drahoss Gergely szőregi pap arról tájékoztatta a püspököt, hogy a település temetője megtelt, ezért új temetkezés ott már nem engedélyezett.²⁵ Jellemző, hogy még négy évvel később is illegális temetésekről szóló jelentést kénytelen tenni a püspöki hivatalnak. A régi, apátsági dombi temető a 1831. évi kolerajárvány idején – amely az egyik utolsó nagy járványhullám volt hazánkban – telt meg. Az új (ma is használatos) temetőt 1836. április 24-én, Szent György napján áldotta meg Kreminger Antal szeged-palánki plébános, alesperes.²⁶

Radics Pál szőregi plébános 1884. november 3-án kelt levelében a csanádi püspökségtől anyagi segítséget kért. Több mint kétszáz forintot igényelt a paplak istállója tetőszerkezetének kijavíttatására. A költségek forrását a lelkész elődje – Drahoss Gergely – hagyatékában jelölte meg. Radics arra hivatkozott, hogy sokat költött a plébánia épületére, s hogy szerinte az istálló renoválásának költségeit vagy a kegyúrnak (az állami jószágigazgatóság), vagy elődje hagyatékának terhére kellene fedezni. A szőregi pap említett levelében az alábbiakat olvashatjuk.

„Az 1848/9. évi zavarokban leégett szőregi templom és paplak melléképületeivel és kerítésével együtt a kincstári kegyúr által 1851-ben helyreállítottak, azóta a templom és paplak elkorhadt teteje újra befödett, de az istállót sem a kegyúr, sem az elődöm nem fődette be s most már olyan romlott állapotban van, hogy használni nem lehet, s mint valami gazdátlan épület rondaságával a világ csúfjára hirdeti a példátlan gondatlanságot.

Mínhogy a kegyúr a melléképületek javítását a javadalmasra hárítja, én Drahoss hagyatékának tárgyalásán követeltem, hogy az istálló abból javíttassék ki, miután elődöm 28 év alatt azt tenni elmulasztotta, de a szegények részének a minisztérium által kiküldött képviselője követelése-

24 SZCSPL EVRI Szőreg, 32.

25 SZCSPL EVRI Szőreg, 55.

26 SZCSPL EVRI Szőreg, 109.

met azon indokból nem fogadta el, mert ez a kegyúr és nem a hagyatéék terhére esik. [...]

Én egy becsületes ácsmesterrel az istállót megvizsgáltattam, költsége-
előirányzatot készíttettem, mely szerint annak befödése a legjobb anyagot
számítva – a lécek is rohadtak lévén – 208 forint 70 krajcárba kerülne.

Én idejöttemkor a paplaknál sok hiányt találtam, a nagykaput, utca-
ajtót, a pince lépcsőjét kijavítottam, új kemencét vettem, a konyhát fölül
bedeszktáztattam valamennyi ajtót és ablakfát befesttettem, s a többi, mi
jelentékeny költségembe került; de hogy az istállót is, mit elődöm 28 év
alatt tenni elmulasztott, saját költségemen én fődessenem be – igazságosan
kívánni nem lehet.²⁷

A püspöki hivatal válaszában a vármegyei hatóságokhoz utasította
Radics Pált. Az istálló tetejének renoválása végül a kegyúr – az állami
jóságigazgatóság – költségén megtörtént 1886 tavaszán. Mivel azonban
újabb váratlan kiadások is jelentkeztek, amelyeket a plébánosnak kellett
volna kifizetnie, az ügy még 1888 tavaszára sem zárult le, s a plébánia és
a kincstár közötti pereskedésbe torkollott.²⁸ Radics Pál idején a templom
falait sárgára festették, zsindeytetejét pedig bebádogozták.

Radics Pál a püspöki hivatalnak írt 1888. május 17-i levelében ugyan
saját igényeinek jogosságát és megalapozottságát akarta alátámasztani, de
ezzel egyben fontos forrást szolgáltatott az utókornek a kétszáz évvel ez-
előtt befejezett templom építéstörténetéről is.

„A »Historia parochiae«-ben olvasom, hogy Pichler János akkori lel-
kész felterjesztésére az akkori püspök megsürgette Szeged város tanácsá-
nál a templom felépítését azon indokból, mivel csak ezen feltétel alatt
kapta újjólag bérbe a szőregi uradalmat, s erre a tanács hozzá is fogott a
templom építéséhez, mely 6 év alatt készült el.”²⁹

Radics Pálhoz kapcsolódóan a szegedi püspöki levéltár őriz egy XIII.
Leó (1878–1903) által kiadott pápai oklevelet. Az irat 1895. július 20-án
keletkezett, Leó pontifikátusának tizennyolcadik évében. Tartalmát te-
kintve kinevezési okmány, amely Radics Pál szőregi plébánosnak a pápai

27 SZCSPL EVRI Szőreg, 67.

28 SZCSPL EVRI Szőreg, 68–69.

29 SZCSPL EVRI Szőreg, 69.

kamarás címet adományozza, valamint engedélyt ad a kamarási insigneák (jelvények) viselésére.³⁰

A kinevezési oklevelet Henny Sebestyén kegyúri lelkész adta át az idős szőregi plébánosnak. Erről számolt be 1895. augusztus 9-én, a püspökhöz írt levelében.

„Radics Pál szőregi plébánosnak, mint legkegyelmesebben kinevezett pápai kamarásnak személyesen kézbesítettem az idevonatkozó legmagasabb felmagasztaló okmányt, mit az agg lelkész hálatelt szívvel fogadott, és annál becsebb az előtte, mivel ő Szentsége proprio motu – azt legkegyelmesebben elhatározni méltóztatott, noha azt legkevésbé sem várta”³¹

A kamarási cím a középkortól kezdve fontos udvari méltóság (feladata eredetileg az uralkodói kincstár vezetése), amelynek jelvénye a zsinóron vagy láncon függő kulcs, illetve a kamarási bot. Érdekesség, hogy az Apostoli Szentszék mindig sok kamarást nevezett ki, a pápai kamarások méltóságjele azonban nem kulcs, hanem díszlánc, illetve zománcozott jelvény volt. Feltehetőleg nem akarták kompromittálni az általános Szent Péter-szimbólumot, a két keresztbe fektetett kulcsot.

Fontos megemlíteni Radics Pál 1895. szeptember 2-án kelt végrendeletét. Ennek értelmében a plébános jelentős összegeket hagyott az egyházmegye különböző szociális feladatokat ellátó intézményeire: a papnevelde-re száz, az „elaggott papok segélyezésére” ötszáz, a nyugdíjalapra ezer forintot. Emellett a fiatal teológusok szellemi előrehaladását serkentőleg, ezer forintot helyezett letétbe, amelynek évi négy százalékos kamatát a legjobb hittudományi dolgozatot benyújtó káplán kapta meg. Ugyanekkor összeget, ugyanekkor kamattal kötött le a papnevelde javára – azzal a feltétellel, hogy az évi negyven forintot az iskola céljaira kell fordítani.³²

Radics Pál testamentumának végrehajtója Jászai Géza szeged-rókusai plébános volt, aki 1896 áprilisában beszolgáltatta az egyházmegyei hatóságnak a háromezer forint névértékű aranykötvényt, valamint hatszáz forintnyi készpénzt. Mindezekon túl az idős Radics misealapítványokat is tett a szőregi egyháznál, összesen ötszáznegyven forint értékben, saját lelki

30 SZCSPL EVRI Szőreg, 80.

31 SZCSPL EVRI Szőreg, 82.

32 SZCSPL EVRI Szőreg, 89.

üdvéért. Ezeket a szentmiséket utóda, Hegedűs Dezső megbízott plébános mutatta be.³³

Radics kapcsolatban volt Jókai Mórral. Ő mesélte el a nagy romantikus írónknak az 1863-as nagy éhínség egyik megrázó nagylaki történetét: 1852 és 1880 között ugyanis Nagylakon szolgált adminisztrátori megbízatással. A históriát Jókai *A nagylaki iskolásfiúk* című balladai hangvételű költeményében örökölte meg, amely szerint a gyerekek reggelente gyanúsán sok kenyeret kértek a szüleiktől iskolába menet. Jókai Mór szavaival:

Édesanyák meg nem tudják,
Meg nem tudják a tanárok,
Sem a bírák, sem a papok,
Hová hordják a kenyeret
Iskolába járó fiúk.

Csak később derült ki, hogy
Tíz szegény fiú van köztük,
Kinek otthon nincs mit enni.
Hetek óta, havak óta
Így táplálják e tíz pajtást
Iskolába járó fiúk.

A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium aradi jószágigazgatósága 1897. november 19-én írta ki a pályázatot a szőregi templom és plébánia épületének fölüljítására.³⁴

1897 áprilisában a szőregi egyházközség a templom orgonájának kijavítása mellett döntött, mégpedig olyan konstrukcióval, hogy a költségek fedezésére a plébánia alapítványi tőkéjének egy részét – 426 forintnyi értékben – veszik igénybe erre a célra (amelyet aztán hat százalékos kamattal emelkedett összegben fizetnek vissza). A munkálatokat – Rózsa János plébános koordinálásával – a temesvári Wegenstein cég végezte.³⁵

33 SZCSPL EVRI Szőreg, 85.

34 SZCSPL EVRI Szőreg, 91.

35 SZCSPL EVRI Szőreg, 87.

A szőregi plébániai közösségnek két nagyobb vallásos és hitbuzgalmi jellegű egyesülete volt az 1800-as évek végén: a Rózsafüzér Társulat és a Jézus Szentséges Szíve Társulat. Utóbbinak a tagsága elérte, hogy szándékaikért minden pénteken csöndes, minden első pénteken pedig énekelt szentmisét mutasson be a plébános, sőt azt is, hogy az Oltáriszentséget a Jézus Szentséges Szíve-oltárban őrizték, ne pedig a főoltárban. Ezen a szokáson változtatott Rózsa János plébános, akinek intézkedése ellen a hívek többször (1899-ban és 1901-ben) is levélben tiltakoztak a csanádi püspöknél. A főpap azonban egyrészt elrendelte az Oltáriszentségnek a főoltárban való őrzését, másrészt a vallásos egyesületeket a mindenkori segédlelkész vezetése alá rendelte, ezzel próbálva elejét venni a konfliktusoknak és a pártoskodásnak.³⁶

A szőregi templom tizennégy stációképét 1909. február 28-án szentelte föl Barmos György ferences szerzetes, a szegedi kolostor házfőnöke. Ugyanabban az évben a plébánia udvarára bevezették az ártézi vizet, a helyi földműves szövetkezet pedig fölосzlása után maradványpénzét a templom díszítésére ajánlotta föl. Govrik Sándor plébános baldachint készíttetett az összegből. 1910-ben Amerikába kivándorolt szőregiek kétszáz koronát küldtek a templomnak, amelyből csillárt vásároltak. A magyar államkincstár 1911-ben a külsejét, két évvel később a belsejét újította föl az egyházi épületnek.³⁷

36 SZCSPL EVRI Szőreg, 98. és 102.

37 Péter László: Az ezeréves Szőreg, Szeged-Szőreg, 2001. 111.

Megszállók és megszállások

Az első világháborús vereséget követően a történelmi magyar állam megszűnt. Szőreg és térsége 1918 novembere és 1921 augusztusa között szerb – és egy rövid ideig francia – megszállás alatt volt.³⁸ A Horthy-korszak – a helyi plébánia szempontjából – nyugodt és fejlődő korszaka után 1944 októberében a szovjet megszállás következett, amelynek harci cselekményei jelentős károkat okoztak mind a templom, mind a plébánia életében.

Henny Ferenc szőregi plébános 1916. június 12-én tájékoztatta a püspököt a templomdomb rohamosan romló állapotáról, s arról, szükséges lehet annak fásítása és bekerítése. Mindezekre a kiadásokra a kegyúri jogokat gyakorló aradi jószágigazgatóság ötezer koronát bocsátott a csanádi székeskáptalan rendelkezésére.

„A szőregi templom hivatalos leltárának átvételekor – írta Henny imént említett levelében – azon megjegyzést csatoltam a leltár végére, hogy a templomdomb védelmére szükséges volna a domb körülkerítése és fásítása. Nemsokára a leltár visszaküldése után az aradi állami jószágigazgatóságtól külön kérvényben kértem a kincstári faiskolából fákat a templom és a plébánia elé és a plébánia kertjébe. – A kerítésre vonatkozólag a jószágigazgatóság azt válaszolta, hogy az ügyben forduljak a hitközséghez, s nemléte esetén a hívekhez. – A fákat illetőleg pedig nagylelkűen küldött 120 különféle dísz csemetefát, s vagy 30 darab gyümölcsfát, amelyeknek elültetéséről hitközségem két buzgó gondnoka gondoskodott. De sajnos minden fáradtságunk kárba vész, amíg a templomdomb körülkerítetlen, s amíg ezt a dombot a község s templom környékének érzéketlen lakói ingyen legelőnek nézik, s teheneiket s kecskéiket ott legelni engedik, akkor,

38 Vö. Gulyás László: A jugoszláv-magyar határ születése. In: A szerbek Magyarországon. 1918–1921. Szerk. Zombori István. Budapest, 2016. 11–26.

amikor senki se látja... S míg így egyrészt az elültetett fiatal fákat rágják le a legelésző tehenek, másrészt a domb oldalát folyton lazítják, s ekkor a bekövetkező záporosók rohamosan sodorják le a földet. A templom szentélye mögött pedig már alig 8–10 méternyire van a domb alámosott meredek vége, amely körülmény az épület szilárdságát is fenyegeti.”³⁹

1917 februárjában a templomtorony nagy- és kisharangját, 1917 októberében pedig a temetői harangot rekvirálta az állam hadi célokra (csak a középső maradt meg). A pótlásukra hat évvel később került sor. 1923. május 16-án szentelték föl az új harangokat. Az *a* hangolású nagyharang 412 kg, az *e* hangolású kisharang 119 kg tömegű. Utóbbi öntetését Kovács Péter, az egyházközség világi elnöke vállalta magára, akinek felesége, Kis Rozál a Mária Társulat helyi elnöke volt.⁴⁰

Henny Ferenc plébános 1923 januárjában arról volt kénytelen tájékoztatni a megyéspüspököt, hogy 1922. november 15-én betörték a templomba.

„Egy szomorú tényt kell Méltóságodnak mély tisztelettel bejelentenem, tudniillik a szőregi templomból 1922. november 15-én éjjel ismeretlen tettesek elrabolták az áldoztató kelyhet úgy, hogy a szentségházat kinyitván az áldoztató kehelyből a szent ostyákat az oltárra szórták, s a cibórium-köppennyel⁴¹ lefedték. A betörés a sekrestyeajtón keresztül történt.

Az esetet még 16-án kora reggel bejelentettem a csendőrségnek, s a detektíveknek.

Mivel a templomrablás s szentségtörés nem történt oly felháborító vad-sággal, mint máshol, az istentiszteletet minden zavaró megszakítás nélkül, s felszólítás nélkül folytattam, s vártam, míg a tettesek megkerülnek.

Ez az időpont megjött, s most már valamelyes reparáció végett e hó első vasárnapján, s farsang 3 napján szentségimádást tartunk, s egyúttal majd egy beszédben majd a szomorú eseményről is szólok híveimhez. Szólhatok most annál hatásosabban, mert a tettesek innen a községből kerültek ki. Egy idegenből ideszármazott péklegény s a templomhoz legközelebb lakó ny. gátőr család 19 éves fia. – Lesz alkalmam reámutatni az

39 SZCSPL EVRI Szőreg, 126.

40 Péter László: i. m. 112–113.

41 az Eucharisziát őrző fedhető kelyhet takaró köppennyel

okokra, amelyek ilyen felháborító elvetemültségre vezetnek a fiatalságot, amely szülői felügyelet nélkül csavaroghat éjeken s napokon keresztül.

A kehely megkerült törött állapotban, jelenleg az ügyészségen van, míg a tárgyalás meg nem tartatik. Értéke nem nagy, a leltár szerint pakfonból volt. Remélem, hogy hasonlót majd tudunk szerezni. – Addig egy másik kehely szolgál áldoztató kehely gyanánt.”⁴²

1928 májusában a magyar állam a templomot kívülről tataroztatta, az egyházközség pedig a templombelsőt újjátarta föl. Ekkor készítette el Dékány Mihály szegedi szobafestő a csillagos eget megjelenítő mennyezetdíszítést is. Két évvel később Pfeifer Elek szegedi festőművész és gimnáziumi rajztanár restaurálta főoltárképet, amelynek keretét ekkor harminckét vilanyéggövel ékesítették. 1930. október 3-án Lisieux-i Szent Teréz-szoborral, november 5-én Szent Imre-szoborral gazdagodott a templom belső tere.⁴³

1929 júliusában a szőregi régi katolikus temetőre vételi ajánlatot tett Rohonyi Gyula okleveles gépészmérnök, felsőipariszkolai tanár (Szeged, Római körút 16. szám alatti lakos). A vételi szándékot Henny Ferenc plébános támogatólag továbbította a püspöki hivatalnak. Glattfelder Gyula püspök elvileg hozzájárult az értékesítéshez, de az árat alacsonynak találta. Emiatt Rohonyiék következő ajánlata már tíz százalékkal magasabb összegről szólt. A szerződést 1929 szeptemberében írták alá, a terület Rohonyi Gyuláné Kovács Viktória nevére került ötezer-háromszáz pengő ellenében. Az új tulajdonos a temetőt jelző régi fakereszt helyett saját költségén vaskeresztet állíttatott, s az egykori temető helye ma is a Rohonyi-domb – a kereszt pedig a Rohonyi-kereszt – nevet viseli a szőregiek ajkán. A temető árából az egyházközség öt kataszteri hold szántóföldet vásárolt.⁴⁴

Henny Ferenc 1931. február 13-án ismét egy templomi betörés tényét volt kénytelen közölni az egyházmegyei hatósággal.

„Mély tisztelettel bátorkodom a Főtisztelendő Hatóságnak azt a szomorú ténytet jelenteni, hogy a szőregi római katolikus templomban egy már ismert s elfogott gonosztevő betörésest lopást követett el. Amilyen le-

42 SZCSPL EVRI Szőreg, 127.

43 Péter László: i. m. 113–114.

44 Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár. Püspöki hivatal iratai: egyházigazgatási iratok. (SZCSPL PHEI) 536/1929.

sújtó ez az epidemikus jelenség, olyan kevésbé volt káros a templomunkra, mert a templomperselyeket éppen az előtte való vasárnap ürítették ki a templomgondnokok, s így a sirlalmas eredménye a lopásnak alig tett ki 1,60 pengőt. Kegytárgyakat vagy egyházi fehéreneműt nem vitt el az óvatoss betörő, aki jelenleg már a szegedi ügyészség foglya.”⁴⁵

A szőregi templom ingatlanjairól és ingóságairól készült 1932. december 16-i összeírásból tudjuk a következőket. „A templom tornya 1907-ben cinkpalával, majd 1929-ban palával lett újonnan befedve és villámhárítóval ellátva. Ugyanez évben az épület külsőleg újra lett meszelve egész terjedelemben. A templom palával van földve és vízlevezető csatornával van ellátva. A templom a magyar kincstár által, mint kegyúr által 1911-ben külsőleg teljesen rendbe hozatott, belsőleg pedig kifesttetett, úgyszintén az oltárok, szobrok kijavítottak és bearanyoztattak. A templomház térfogata a telekkönyv szerint 361 négyszögöl, a birtokívi helyrajzi szám szerint 400 négyszögöl. A templomtér és épülete a birtokívben a szőregi római katolikus templomalap javára van biztosítva.”⁴⁶

Szalma József szőregi plébános 1937. október 12-én tájékoztatta az egyházmegyei előljárást, hogy szélfogó ajtót készített a templom számára.

„Az egyházközség legutóbbi gyűlésén határozatot hozott, mely szerint a templom főbejáratánál szélfogó ajtót fog csináltatni, amely egyúttal azt a cél is szolgálja, hogy napközben a templomot nyitva lehetne tartani s így a hívek oda adorációra⁴⁷ bármikor betérhetnének, amint ez a dicséretes szokás a városi templomoknál már régen dívik. Ez a határozat kegyes főpásztori jóváhagyást is nyert. Ennek megfelelőleg két helybeli asztalostól, akiktől elfogadható munka készítése remélhető, költségvetést és tervet kértem.”⁴⁸

A két ajánlat közül Vass Lajos ugyan harminc pengővel volt drágább (összesen 218 pengő), mégis – mivel tőle megbízhatóbb munkát várt – őt

45 SZCSPL PHEI 499/1931.

46 SZCSPL PHEI 3351/1932.

47 térdre borulásra az Oltáriszentségben jelen lévő Krisztus előtt

48 SZCSPL PHEI 3017/1937.

javasolta kivitelezőnek a plébános. Mindezt a püspöki hivatal jóváhagyta, s a szélfogó ajtó elkészült.⁴⁹

1937 nyarán Ábrahám Ferenc szegedi építőmester (Párizsi körút 37.) följújtó munkálatokat végzett mind a plébánia, mint a templom épületén: előbbin 897, utóbbin 381 pengő, mindösszesen 1 278 pengő értékben. Ennek keretében a paplakban ajtókat és ablakokat mázoltak, villanyvilágítást szereltek, valamint három helyiségben konnektort építettek be.⁵⁰

1939 áprilisában Becker Vendel címzetes apát, az újszegedi katolikus tanítóképző intézet igazgatója áldotta meg a szőregi templomdombon a Dér József és felesége, Kovács Klára adományából Szolcsányi Gyula szegedi szobrászművész által készített Szentháromság-szobrot. 1939. augusztus 27-én avatták föl a helyi katolikus házat, amely nem pusztán az egyházhoz kötődő vallásos társulatoknak és civilszervezeteknek adott otthont, de falai között nagyon komoly karitatív tevékenység is folyt: népkonyhát tartottak fön, valamint betegekről és idősekről gondoskodtak.⁵¹

A kivételes műveltségű Szalma József plébános – akinek az 1940-es évek elején rendszeresen jelentek meg közéleti tárgyú cikkei a *Délmagyarország* című szegedi napilapban – föllépett a szélsőjobboldali nyilas és a nemzetiszocialista eszmék ellen. A plébánia *Historia domus*ába jegyezte föl 1944 márciusában a német megszállás kapcsán a következőket. „Mióta az átkozott németek ülnek a nyakunkon, új pogányság szállta meg a magyarokat. Haj, nagy böjtje lesz még ennek.” Négy hónappal később – miután egy papi gyűlésen fölemelte szavát a zsidóüldözés ellen – így írt: „Nekem már régebben küldtek postán zsidócsillagot, most meg ugyanazt a házamra pingálták.”⁵² Később a szélsőbaloldalt is bírálta, nem akart kiegyezni a kommunista diktatúrával, ezért 1950. augusztus 20-án hajnali háromnegyed négykor egy szál hálóingben elhurcolták az ávosok, s csak napokkal később került haza – brutálisan összeverve.⁵³

49 SZCSPL PHEI 3017/1937.

50 SZCSPL PHEI 1232/1939.

51 Péter László: i. m. 116.

52 Péter László: i. m. 117.

53 Péter László: i. m. 203.

Szalma József 1945. január 3-án kelt jelentésében számolt be Hamvas Endre püspöknek a falu szovjet megszállásáról, a megszálló németek távozásáról és a harcok idején az egyházi épületeken bekövetkezett károkról.

„Szőreg kegyetlen ostroma október 9-én reggel kezdődött. Előtte való nap német autókolonnék⁵⁴ lepték el a községet a menekülők százaival. Német tábori csendőrök fényes nappal feltörték a már elmenekült magyar polgárok lakásait és raboltak. Mikor az egyik szomszéd kérésére interveniálni akartam náluk, feleletre sem méltattak. A német átvonulás délelőtt 10 órakor ért véget s akkor már csak kevés számú német katona és honvéd maradt vissza a községben. A védelem vezetői, honvéd és német tisztek a plébánia ebédlőjében ütötték föl hadiszállásukat. A toronyban megfigyelőket helyeztek el, a templomdombon és a plébánia kapujában pedig nehéz géppuskákat állítottak fel. Szüleimmel és cselédemmel a pincében húztuk meg magunkat és ott vártuk imádkozva az események fejlődését. Közben órákon keresztül a leghevesebb keresztűzben volt a templom és a plébánia. A védők három óra tájban vonultak vissza, s azontúl csak a deszki országút felől kaptuk a tüzet. Öt óra előtt néhány perccel szűnt meg a tüzelés s utána mindjárt az ellenséges katonák tömege szállotta meg a plébániát. Hosszadalmas lenne leírni a kiállott tortúrát. Egy hétig nem kaptunk helyet saját lakásunkban és nem tudtunk levegőzni még éjjelre sem. Egyébként nem gorombáskodtak, egy sunyi tatárt kivéve, aki a sarokba állított és agyon akart lőni engem is, szüleimet is. Az első héten a falu megszállva tartó katonák ötös, hatos csoportokban jöttek a plébániára a nap és az éj minden órájában és mindegyik vitt magával valamit. Fehérneműt, felsőruhát, lábbelit, órákat, írószereket, írószereket. Elszállították a pincéből az összes hordóimat, előtte azonban megitták a másfél hektoliternyi misebort és holtra részegedtek.

A templomba csak 16-án tudtam átmenni. Bizony szomorú kép fogadott ottan. Az orgonát összetörték, a csillárokat megrongálták, az ablakokat kiverték. A zászlók a földre taposva, a szekrényből az egyházi ruhák kiszórva, összeszagatva heverték szerteszét. Föltörték és kiüritették a perhelyeket és az egész gyertyakészletet elvitték, ami pedig maga több mint

54 autósorok

másfél mázsát tett ki. Ennek a magyarázata az, hogy ebben a tekintetben nagyon splendidek⁵⁵ voltak mindig a szőregi hívek és gyertyára már évtizedek óta nem kellett az egyháznak egy fillért sem költeni. A templom hajója tele volt szeméttel, a padok alatt fadézsák penészedő ételmaradékokkal, továbbá boros demizsonok és pálinkás butykosok heverték. A főoltár a szentségházzal azonban érintetlen maradt. Csak az öröklámpát szakították le és az egyik mellékoltár fölött lévő nagy képet törték össze. Szőnyeget egyet se vittek el, csupán takaróul és aljul használták őket a padláson, ahol állandóan lágeroztak.

Magát a templomépületet tíz gránáttalalat érte. A katolikus házat három, a plébániát kettő. Legjobban a templomtetőzet rongálódott meg és még jobban a torony. A katolikus háznak és a plébánia melléképületének a tetőzetét ütötték át a gránátok, a plébánia főépületének pedig a belső oldalfalát ütötte át egy lövedék a padlásfeljáró fölött. A károkat azóta nagyrészt helyrehoztuk. Kijavítottuk a megrongált tetőzeteket részint palával, részint cseréppel, részint pedig kátránypapírral. Kireparáltuk az orgonát is úgy, ahogy. Az ablakokat is sikerült beüvegeztetnünk. A húsz év óta pihenő toronyórát is megindítottuk. Mindez a hívek áldozatkészségének köszönhető. Eddig ugyanis több mint 5000 pengőt adtak össze a károk fedezésére. A mai napig ebből kiadásaink kitesznek mintegy 1000 pengőt. A többit tartalékoljuk a nagyobb munkákra. A toronytetőzetet ugyanis nem tudtuk helyrehozni, miután oda nagy állványozási előkészület szükséges. Az egészet teljesen el kell bontani és az egyik eltört élgerendát kicserélni. A szakértő véleménye szerint ez a munka tavasz előtt nem kezdhető meg. Nagy baj volt, hogy heteken keresztül nem lehetett intézkedni és ezért az őszi esőzések beáztatták a templom tetőzetét, illetve mennyezetét. Éppen búcsú napjára, Katalinra sikerült az újraszindelyezés és azóta már ki is száradtak az átázott helyek, csak a csúnya fekete foltok tarkítják a plafont. A torony mellett ez fog legtöbbbe kerülni, de Isten segítségével talán ezt is sikerül megoldani.”⁵⁶

55 ragyogóak

56 SZCSPL PHEI 13/1945.

A kétszáz éves szőregi templom plébánosai⁵⁷

1808–1839: Pichler János

Pichler János (1779–1839) pappá szentelésére 1814-ben került sor. 1814-től Szőreg plébánosa, 1825-től esperes, majd Torontál vármegye táblabírája.

1839–1849: Követs András

Követs András (1800–1863) Horgoson született, 1822-ben szentelték pappá Temesvárott. Káplánként 1824-től Makón, 1826-tól Billéden, 1829-től Istvánföldén (Stefansfeld) szolgált. 1831-től adminisztrátori megbízással Katalinfalván működött. 1839-től látta el a szőregi plébánosi teendőket. 1846-ban Torontál és Csanád vármegyék táblabírájává választották.

1849–1852 és 1880–1895: Radics Pál

Radics Pál (1813–1895) a Pest megyei Szentistvánon született. 1841. augusztus 28-án szentelték pappá. Ezután Krassován, Temeshidegkúton, Temesrékason szolgált segédlelkészként. Adminisztrátori kinevezéssel 1849 szeptemberétől Szőregen, 1852 márciusától Bogdán, 1852 szeptemberétől Nagylakon tevékenykedett. 1880 decemberétől 1895-ben bekövetkezett haláláig a szőregi plébánosi teendőket látta el.

57 A szőregi plébánián az anyakönyvezés 1743-tól folyik, a *Historia domust* pedig 1808-tól vezetik. A templom kétszáz évvel ezelőtti megépítése előtt a következő plébánosok szolgáltak a településen: 1765-től Mara Miklós, 1769-től Béli József, 1774-től Gerencsér János, 1793-tól Hangyási Imre, 1799-től Szegedi Antal, 1802-től Sövényházi József, 1805-től Csernek Mihály. – Az szőregi lelkészekre vonatkozó életrajzi adatokat a Lotz Antal (1930–1998) egyháztörténész professzor által összeállított egyelőre kéziratban lévő történeti sematizmusból vettem át.

1852–1880: Drahoss Gergely

Dr. Drahoss Gergely (1811–1880). 1834-ben szentelték áldozópappá, doktori fokozatot szerzett. 1834-től a temesvári papnevelde prefektusa, 1836-tól Kiszombor plébánosa, 1839-től táblabíró Torontál vármegyében, 1841-től a temesvári líceum tanár is. 1852-től Szőreg plébánosa.

1895–1897: Hegedűs Dezső

Hegedűs Dezső (1861–1934) Tápén született. 1883-ban szentelték pappá. Káplán volt Temesgyarmaton, Eleken, Mezőkovácsházán, Károlyfalván, Verseccen, Szeged-Belvárosban. Coadjutor plébános 1893-tól Szőregen. Később Lázárföld, Temeskutas, majd Zsigmondföld plébánosa. Trianon után az egyházmegye Romániához került részén szolgált (később mint a temesvári püspökség papja).

1897–1906: Rózsa János

Rózsa János (1838–1906) Szegeden született. 1861-ben szentelték pappá. Káplánként szolgált Kiszomboron, Csanádpalotán, Tornyán, Szeged-Rókuson és Szeged-Belvárosban. 1874-től Torontáltorda, 1897-től Szőreg plébánosa.

1906–1908: Kelemen András

Kelemen András (1878–1958) Kunágotán született, 1901-ben szentelték pappá. Káplán volt 1901-től Kisbecskereken, 1903-tól Gyorokon, 1904-től Csanádpalota, 1905-től Nagyszentmiklóson, 1907-től Szőregen – egyben adminisztrátor (helyettes plébános) is, 1908-tól Kiszomboron, 1910-től Szeged-Belvárosban, 1911-től adminisztrátor Kétegyházán. Plébános volt 1916-tól Kunágotán, 1923-tól Apátfalván. 1917-től esperes, 1923-tól szentszéki bíró, 1929-től pápai kamarás.

1908–1915: Govrik Sándor

Govrik Sándor (1846–1915) az erdélyi Szamosújvárott született. 1871-ben szentelték föl. Segédlelkészi állomáshelyei: 1871-től Zádorlak, 1873-tól Csanádpalota, 1874-től Elek, 1875-től Almáskamarás, 1876-tól Battonya. 1878-tól Csanádapácán, 1879-től Csókán adminisztrátor,

majd az utóbbi helyen 1881-től plébános. 1885-től Szaján, 1908-tól Szőreg plébánosa. 1905-től esperes.

1915–1932: Henny Ferenc

Dr. Henny Ferenc (1876–1956). Újszentannán született. 1899-ben szentelték pappá. Káplán volt Karánsebesen, Temesvárott, Szegeden. 1901 és 1904 között Bécsben tanult és doktori fokozatot szerzett. 1915-től Szőreg, 1932-től Szeged-Rókus plébánosa. Előbb kerületi esperes, majd székesegyházi főesperes, címzetes apát, szentszéki bíró. 1950-től nyugdíjas.

1932–1936: Szántó Géza

Dr. Szánthó Géza (1875–1948) Temeshidegkúton született. 1897-ben szentelték pappá. Káplán volt Pécskán, Vingán, Óbesenyőn, Temesvár-Józsefvárosban. 1909-től Nagykárolyfalva, 1913-tól Kevermes, 1923-tól Kunágota, 1932-től Szőreg plébánosa. 1925-től esperes. 1936-ban nyugdíjba vonult és Szilvásváradra költözött.

1936–1961: Szalma József

Szalma József (1891–1961) Párkányban született. 1916-ban szentelték pappá. Segédlelkész volt Törökbecsén, Torontáltordán, Földeákon, Kisteleken. 1933-tól Püspöklele, 1934-től Kübekháza, 1936-tól Szőreg plébánosa. 1950-től püspöki tanácsos.

1961–1970: Bánhidi László

Bánhidi László (1914–1984) Szegeden született, eredeti családneve Bauer. 1936-ban szentelték pappá. Káplánként szolgált 1936-tól Szeged-Móravároson, 1937-től Mezőkovácsházán. Hittanár 1940-től a szegedi móravárosi ipariskolában, 1949-től a szegedi iskolánövérök zárdájának lelkésze. 1952-től a beteg Szalma József plébános mellett coadjutor (öröklési joggal fölruházott) plébános Szőregen, 1961-től tényleges plébános. Nyugdíjba vonult 1970-ben.

1970–1995: Szarvas Béla

Szarvas Béla (1919–2012) Detroitban (USA) született. 1937-től 1942-ig teológiai tanulmányokat folytatott. 1942. május 10-én szentelték pappá Szegeden. 1942–43-ban segédlelkészként szolgált Nagykamárán, 1944-től 1945-ig Magyarbánhegyesen. 1945–46-ban Dombiratos adminisztrátora. Segédlelkész 1946–47-ben Kiszomboron, külkápplán Ferencszálláson. 1947-től 1950-ig Röszkén, 1950-től 1954-ig Kisteleken, 1954 és 1956 között Újszegeden szolgált. 1956-tól 1958-ig szervező lelkész volt Klárafalván. Plébánosként tevékenykedett 1958 és 1970 között Tizzaszigeten, majd 1970-től 1995-ig Szeged-Szőregen. 1969-től tanácsos plébános volt, 1984-től tiszteletbeli kanonok. 1995-ben vonult nyugállományba.

1995–2009: Kókai Pál

Kókai Pál (1941–2013) Csongrádon született. Teológiai tanulmányait 1959 és 1964 között Egerben végezte. 1964. június 21-én Vácon szentelték pappá. 1964–65-ben segédlelkészként szolgált Csanyteleken, 1965–66-ban Tápiógyörgyén, 1966-tól 1968-ig Kunszentmiklóson, 1968 és 1972 között Szegváron, 1972–73-ban Pécelen, 1973 és 1975 között Lajosmizsén, 1975-től 1979-ig Szeged-Kiskundorozsmán. 1979 és 1992 közt plébános volt Tömörkényben, 1992-től 1995-ig Szentés Jézus Szíve plébániáján, 1995-től Szeged-Szőregen. 2009-től nyugállományban volt.

2009–2014: Gruber László

Dr. Gruber László (1971) Szegeden született. Teológiai tanulmányait Szegeden és Rómában végezte, 2006-ban doktori fokozatot szerzett. 1999-ben szentelték pappá. Segédlelkész volt Gyulán és Szegeden. 2002-től Deszk, 2009-től Szőreg, 2014-től Szentés plébánosa. 2007 óta szegedi egyházmegyei Gál Ferenc Főiskola docense.

2014-től Nagy Róbert

A kétszáz éves szőregi templom jelesebb káplánjai

Az 1874 júliusa és 1876 márciusa között Szőregen káplánkodó Ambrus József (1847–1917) tudományos tevékenységet folytatott. Először ő számolt be a középkori szőregi monostor maradványairól a *Szegedi Híradó* 1875. április 16-i számában. Azóta Trogmayer Ottó kutatásai bizonyították, hogy a ma is látható falrészek nem az apátsági, hanem a 13–14. században épült plébániatemplom nyomai. Ambrus József kisoroszi lelkészként írta meg *Az 1848 és 1849-ik évi szabadságharcban részt vett római és görög katolikus paphonvédek albuma* (Nagykikinda, 1892) című fő művét, amely a témával foglalkozó szakemberek egyik legfontosabb kézikönyve.

Radics Pál plébánossága alatt 1882-től 1885-ig volt szőregi káplán Kálmány Lajos (1852–1919) néprajzkutató, a magyar vallási népszokások ismerője, Móra Ferenc szavaival „az utolsó magyar sámán.” Itteni adatgyűjtése eredményeként írta meg *Boldogasszony, ősvallásunk istenszszonya* című, nagy jelentőségű tanulmányát. A község népdalait, népdaladait a *Szeged népe* harmadik, 1891-ben megjelent kötetében adta közre.

Egyházpolitikai tevékenysége miatt említést érdemel még Mag Béla (1910–1982), aki 1934 augusztusa és 1937 augusztusa között dolgozott Szőregen mint segédlelkész. A falubéliek kedvelték a jóvágású fiatal, szép beszédű papot, aki a cserkészcsapat vezetését is ellátta. Később Szegeden és Makó-Bogárzón tevékenykedett. 1951-ben budapesti érseki titkár, egy évvel később terézvárosi plébános lett. 1951 októberétől az Országos Papi Békebizottság választmányai, majd titkársági tagja, 1953-tól titkára. Több külföldi béketanácskozáson képviselte Magyarországot és a katolikus egyházat. 1956 októberében Csehszlovákiában tartózkodott, ahol a budapesti eseményekkel kapcsolatban óvatosan fogalmazott, s nem

foglalt állást a forradalomról. 1956 novemberében Mindszenty József hercegprímás, bíboros, esztergomi érsek felfüggesztette állásából. A tiltalmat Hamvas Endre csanádi püspök közbenjárására azonban az Apostoli Szentszék kis idő múlva visszavonta. Így az újabb papi békeszervezetben vezető tisztséget vállalhatott. 1957-től az Opus Pacis ügyvezető igazgatója (elnöke Grósz József kalocsai érsek volt).

Források, felhasznált irodalom

Források

Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár.

Egyházközségekre vonatkozó régi iratok. Szőreg.

Püspöki hivatal iratai: egyházigazgatási iratok. (1928–1948)

Felhasznált irodalom

Bálint Sándor: Szeged reneszánsz kori műveltsége. Budapest, 1976.

Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium. 1–2. köt. Budapest, 1977.

Bíró Csaba: Vérengzés Szőregen és Szegeden. In: Katonák, polgárok, papok 1848/49-ben. Szerk. Döbör András, Jancsák Csaba, Kiss Gábor Ferenc, Nagy Tamás és Zakar Péter. Szeged, 1999. 51–60.

Csongrád megye építészeti emlékei. Szerk. Tóth Ferenc. Szeged, 2000. 589–593.

Gulyás László: A Délvidék története. 2. köt. A török kiűzésétől Trianonig. 1683–1920. Szeged, 2012.

Gulyás László: Küzdelem a Kárpát-medencéért. Regionalizáció és etnoregionalizmus, avagy a nemzeti és nemzetiségi kérdés területi aspektusai Magyarországon 1690–1914. Budapest, 2012.

Gulyás László: A jugoszláv-magyar határ születése. In: A szerbek Magyarországon. 1918–1921. Szerk. Zombori István. Budapest, 2016. 11–26.

Karácsonyi Péter: Szőreg középkori története. In: Szőreg és népe. Szerk. Hegyi András. Szeged, 1977. 67–88.

Kisházi-Kovács László: A városi kegyuraság Szegeden (a kezdetektől 1850-ig). Budapest, 2006.

Kókai Sándor: A Bánság történeti földrajza. 1718–1918. Nyíregyháza, 2010.

- Miklós Péter: Város, egyház, társadalom. Tanulmányok a szegedi katolicizmus történetéről. Szeged, 2004.
- Olchváry Ödön: A magyar függetlenségi harc 1848/49-ben a Délvidéken. Budapest, 1902.
- Szántó Imre: Szeged az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején. Szeged, 1987.
- Szőreg és népe. Szerk. Hegyi András. Szeged, 1977.
- Péter László: Az ezeréves Szőreg. Szeged-Szőreg, 2001.
- Zakar Péter: Kreminger Antal prépost, szegedi alesperes-plébános 1848/49-ben. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica*, 133. 117–136.
- Zakar Péter: Csanádi egyházmegyes paphonvédek a szabadságharcban. I. Századok, 2012. 6. sz. 1265–1292.
- Zakar Péter: Csanádi egyházmegyes paphonvédek a szabadságharcban. II. Csanádi egyházmegyes tábori lelkészek 1848/49-ben. Századok, 2013. 3. sz. 585–623.

Szőregi imádságok

Polner Zoltán összeállítása

Magos fára feszítették

Én lefekszök én ágyamba,
mindön esti koporsómba.
Fejem fölött egy szent kereszt,
azon vagyon három angyal.
Egyik őriz éjfélig,
másik őriz hajnalig,
harmadik halálom órájáig.
A kakasok szólalnak,
Máriát kiáltanak:
kelj föl, kelj föl szép
Szűz Mária,
mert mögfogták szent fiadat.
Az oszlophoz kötötték,
magos fára feszítették,
egy csöpp vére elcsöppent,
az angyalok fölszödték
aranytányérba tötték
Krisztus elébe vitték.
Aki eztet este-röggel elmondja,
a hét halálos büntül
mögmenekődik. Ammen.

Ezt az én nagyanyámtul tanultam. Édősapámnak az édösanyjátul.
1920-ban halt mög. 72 éves volt.

*Szőreg, 1976. május 15.
Csikós Pálné Káit Julianna
Deszk, 1900.*

Kelj föl, Mária, kelj föl!

Én lefekszök én ágyamba,
mint Úr Jézus koporsóba.
Három angyal fejem föltött,
egyik őriz,
másik vigyáz rám,
harmadik a lelkem várja.
Kel föl, Mária, kelj föl
mögfogták a drága Jézust,
körösztfára feszítették,
három szöggel fűszögezték,
három csöpp vére elcsöppent,
az angyalok fölszödték,
cintányérba tötték,
Istoromba bevitték,
istoromból Máriának,
Mária azt mondta,
aki ezt az imádságot elmondja
hét halálos büntül mögmenekszik.

*Szőreg, 1976. május 15.
Kókai Lajosné Csikós Rozália
1925.*

Meddig élünk? Mivé leszünk?

Jöjj el, én Uram-Teremtőm, az én hivatalomra.
Üdvözítsd lelkemet, kegyelmes Királyom,
mert most ismertem mög testöm gyarlóságát,
tovább nem vethetöm életöm határát.
Nyisd meg az egeknek nagy, erős zárját,
töld ki magos mennyből tündöklő zászlódat!
A magos körösztfán föláldozott testnek
mosogass mög, Uram, mindjárt tisztább leszek,
mert a bűnök szerint büntetnek.
Ízünk, csontunk tűzbe vetették.
Előttem van Krisztus Jézus,
mellettem van édös, őrző szent angyalom.
Továbbra is kérlek, hogy őrizz, oktass!
Se testömbbe, se lelkömbbe
mög ne sértődjek.
A Jézus kegyelméből bár möghalnék
szép Jézusér'
kínszenvedő Krisztusér'.
Meddig élünk?
Mivé leszünk?:
Ehol jön a Jézus,
lelkünkiváltó Jézus,
békességszállató Jézus.
Beteg a test a mi bűnünk által.
Verték a zsidók.
Piros vérét hullajtá.
Az angyalok fölszödték,
az kehölybe töltötték.
Aki ezt az imát este-röggel elmondja,
nem lösz előtte menyország kapuja
becsukva. Amen.

Eztet soha nem imádkoztatta velünk az anyám, se az apám. Csak az apám mindig fölkelte mondta hangosan. Így mögtanultuk.

Kovács István, 1927-be halt mög, hatvan éves volt.

Szőreg, 1976. május 12.

Barta Ferencné Kovács Erzsébet

Deszk, 1907.

Menj el, sátán, menj el!

Menj el, sátán, menj el,
ne kísérgess engem,
mer' fejem van nékem,
fejem az áldott Jézus,
ki megfelel énérettem.
Ó, édes Jézusom!
Hílak segítségül,
őrizze mög tűztű, víztű,
idegen nyavalyáktú,
hirtelen haláltú,
halálos nagy bűntű,
kétségbeeséstű,
gonosz ember szándékátú,
lelki-testi veszödelömtű,
éhségtű,
döghaláltú,
háborútú,
ments mög, Uram, minket!

*Szőreg, 1976. augusztus 9.
Luczai Józsefné Lovass Gizella
1928.*

Nap tülle keletik

Ó, hajnal, hajnal,
szép piros hajnal,
kibe Mária nyugoszik.
Nap tülle keletik,
pokol tülle távódzik.
A menyégbé' csöndítenek,
az angyalok ott lévőnek.
Hajszín korona,
boldogságos Szűz Mária!
Kelj föl, kelj föl,
Krisztus Urunkat mögfozták.
Dárdával dárdázzák,
koronával koronázzák,
egy csöpp vérit csöppentették,
az Úr Jézus elébe vitték.
Úr Jézus azt mondta:
aki eztet este-röggē háromszó
elmondja, hét halálos büntül
mögyszabadul. Ammen.

*Szőreg, 1976. július 23.
Jó járt Mihályné Bálint Ágnes
1893.*

Sok szent vére kihullott

Én lefekszök én ágyamba,
mint Úr Jézus koporsóba.
Álom engöm mög ne csaljon,
gonosz tülem eltávódzon!
Elöttem Mária,
fejemenél szent köröszt,
a lábamnál három angyal.
Az egyik őriz éjfélíg,
a másik hajnalig,
a harmadik halálom órájáig.
Kakasok szólanak,
Máriát kiáltanak.
Kelj föl, Mária!
Mögfogták Jézuskát.
Oszlopra kötötték,
vasustorral mögverték.
Sok szent vére kihullott.
Az angyalok fölszödték,
az Úr Jézus elébe vitték.
Az Úr Jézus nem szólt,
nem beszélt.
Aki ezt az imádságot este-röggē emondja,
hét halálos büntül
mögmenekszik. Amen.

*Szöreg, 1976. augusztus 9.
Apró Józsefné Varga Margit
1900.*

Mindön gonosz távoztassék

Mivel már beesteledett,
kérünk, Teremtőm, tégedet,
mutasd szokott őrzésödet:
gaz álmok távol essenek,
rút látások elvesszenek,
sátányok megkötenessenek,
hogy testünk ne fertőzzenek!
Ó, édes Jézusom,
Jézus kegyes királyom,
kérlek, mindenkor légy velem,
ma éjjel maradj mellettem,
hogy gyarló testem nyugodjék,
de szívem el ne aludjék,
téged mindenkor láthassék,
mindön gonosz távoztassék!

*Szőreg, 1979. június 7.
Szeles Ferencné Hódi Etel
1898.*

Házam közepin szent oltár

Én lefekszök én ágyamba,
mint Úr Jézus koporsóba.
Testöm adom föld gyomrának,
lelköm adom Jézuskának.
Ajtómon Mária,
ablakomon angyalka.
Házam közepin szent oltár,
szent oltáron szent köröszt.
Nyiss kaput, angyal,
nyújts kezet, Mária,
hogy möhessek az Úr
színe látására.

*Szőreg, 1976. július 31.
Éberhardt Lajosné Hegedűs Mária
1914.*

Képek, dokumentumok

A szőregi katolikus templom az 1930-as években

Főispánelvő Püspöki Helynökség!

1884. évi xavortól kezdve főispánelvő példón is pap lakó
melléképületeknek is hivatalosul egyenlő a királyi kőgyű-
lés 1881-ben helyreállításkor, és a példón is pa-
lakó épületeknek egyenlő a példón is, de az ideértve sem
a kőgyűlés, sem a példón is, és a példón is, és a példón is.
Ez a példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
Ez a példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
Ez a példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.

Itt is, hogy a kőgyűlés a példón is, és a példón is, és a példón is.
A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.

Itt is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.

A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.

Itt is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.
A példón is, hogy a példón is, és a példón is, és a példón is.

Radics Pál plébános levele a püspöki helynökségnek,
1884. november 3.

Hogy a miniszter-csoce vajon továbbra is a kedves pülső-
edzővel egy helyen, de ha adja is, minden esélyt, hogy az
egyetlen drachma házzachábil szokás, igaz valójában;
hogy ottol fogva a javítás szándékával, mert az is,
pl. azaz is, többé, nagyobb, sőt a bizonyos, így a követel-
ség, így a jutalom, a megadani, a csempe a szék
járt, az ezüstként, a szék, ha az is, a többi befűtés, az az
szék, a többi, a szék, a szék, a szék, a szék, a szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,

En az évben a szék, a szék, a szék, a szék, a szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,

En az évben a szék, a szék, a szék, a szék, a szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,

En az évben a szék, a szék, a szék, a szék, a szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,
szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék, szék,

Magy. nyelvű levelek

A Főispáclendi Püspöki Helynökségnek
1884. november 3-án

adottan a főispán
Radics Pál
plébános

Radics Pál plébános levele a püspöki helynökségnek,
1884. november 3.

Főtisztelendő

Egyháziasszonyok Hatalmáig!

Nagy szeretettel köszöntöm a főtisztelendő Hatalmáigot
 azt a nemzeti fejt jelenteni, hogy a városi és templomi
 egy-évi imádság és elfoglalt gyakorlati felkészítés kapott kivételét.
 A mióta kezdődött az az epidemikus járvány, azon kevés
 volt híve a templomunk, mert a templomparaszoktól úgy
 az elvárás volt, csak az imádság iránt, de a templomparaszoktól
 így a városi imádság a legelső helyen volt a 1909. évi
 Egyháziasszonyok egy-évi felkészítését az iránt az imádság
 felvétel, a ki jelentés az a városi imádság fel-
 készítés a templomunk a 1909. évi 1128. sz. iránt
 melletti az iránt, így imádságos recessiók az az
 kiképzés a paraszok az az városi imádság.

A főtisztelendő Hatalmáigot megköszönve a főtisztelendő

Egyháziasszonyok Hatalmáigot

Szeg. 1911. február 13.

aláírás helyén
 Henny Ferenc
 plébános

Henny Ferenc plébános levele a püspöki hatóságnak,
 1931. február 13.

SZŐREGI RÓM. KAT. PLÉBÁNIA HIVATALTÓL

255. szám.
1937.-

Főtitelendő Püspöki Hatósághoz

Az egyházközség legutóbbi gyűlésén határozatot hozott, mely szerint a templom főbejáratánál azülfogó ajtót fog cseréltetni, amely egyúttal azt a célt is szolgálja, hogy napközben a templomot nyitva lehetne tartani s így a hívek oda a - dördőre bármikor betérhetnének, amint ez a diószékes szo - kás a városi templomoknál már régen divik. Ez a határozat kegyes főpástor úr jóváhagyását is nyert. Ennek megfelelőleg két helybéli asztalosától, akiktől elfogadható munka készítése remélhető, költségvetést és tervet kértem. Ezeket a tervek és költségvetéseket most felülbírálás végett tisztelettel föl - terjesztem. A két költségvetés között 30 P differencia van, én részemről mégis inkább Vass Lajos ajánlatát kérem elfogadni, mint amely jobban megfelel a célnak s 30 pengővel többet is jobbat is nyújt.

A Főtitelendő Püspöki Hatóságnak alázatos tisztelettel
vagyok

legkisebb szolgálja

S z a l m a, 1937. október hó 12-én

Szalma József
plébános.

Négy darab melléklettel.

Szalma József plébános levele a püspöki hatóságnak,
1937. október 12.

Szóreg új történelmi szobrai (2012–2016)

Rózsavölgyi József önkormányzati képviselő kezdeményezésére és koordinálásában Szőregen az elmúlt években több szobrot, illetve emlékművet avattak. Mind a négy alkotás a csongrádi művészpárpár, Lantos Györgyi és Máté István munkája.

A szóregi Hősök terén található *Emese-kút* egyszerre funkcionális (ivókútként is működik) és szimbolikus, hiszen a magyarság őstörténetét, a honfoglalók vezetőjének és első uralkodócsaládunknak, az Árpád-háznak az eredetmondáját, Emese álmának történetét idézi föl. A szobrot 2012 augusztusában Gyulay Endre nyugalmazott szeged-csanádi püspök szentelte meg, miután Jankovics Marcell Kossuth-díjas rajzfilmrendező és művelődéstörténész, valamint Miklós Péter történész tartott előadást a témakörben.

A *Lány rózsákkal* című alkotást a Makai út és a Szerb utca kereszteződésében található körforgalomban adták át 2013 szeptemberében. Ez a szobor az elmúlt évszázadban számos szóregi család számára biztos és tisztességes megélhetést adó dísznövény, a rózsza helyi gazdasági és kulturális szerepét jeleníti meg. Az avatáson Rózsavölgyi József mellett Bodó Imre, a térség országgyűlési képviselője mondott beszédet, a szobrot pedig Gruber László plébános áldotta meg.

Az 1849. augusztus 5-i szóregi csata női hőseinek – akik közül a harcokban fegyveresen is résztvevő Szalóky Zsuzsanna neve maradt fenn – állít emléket a *Huszárlány* című alkotás. 2014. augusztusi avatásán Kedves Gyula ezredes, hadtörténész mondott emlékező beszédet, míg a szentelést Thorday Attila újszegedi plébános végezte.

A szóregi temetőben elhelyezett *Trianoni emlékoszlopot* 2016. június 4-én, a Nemzeti Összetartozás Napján avatta föl Latorcai Csaba, a Mi-

niszterelnökség kiemelt társadalmi ügyekért felelős helyettes államtitkára. Ezt követően Kiss-Rigó László szeged-csanádi püspök áldotta meg az emlékművet.

Emese-kút

Lány rózsákkal

Huszárlány

Trianoni emlékoszlop

Dr. Miklós Péter történész, múzeumigazgató, címzetes főiskolai tanár. Magyarország tizenkilencedik–huszadik századi politika-, egyház- és művelődéstörténetéről tizenkét önálló kötete és mintegy négyszáz egyéb publikációja (tanulmányok, forrásközlések, recenziók és közérdekű publicisztikai írások) jelent meg. Jelen munkájában a szőregi katolikus templom kétszáz éves történetét foglalta össze: elsősorban a Szeged-Csanádi Püspöki Levéltárban őrzött dokumentumok alapján.

